

NARODNI VIDARI

Miško Živić, Saša Živić i Miša Živić

Narodna medicina ponikla je u davnim vremenima. Posao narodnog vidara prenosio se s kolena na koleno. Oni su bili svakojaki: berberi, vračari, bajalnici, hodže, sveštenici, kaluđeri, travari, ranari i hećimi. I vladari kada ljuta rana pritisne. U Nišu je najpoznatiji bio Deruni Baba („nije bilo molbe koju Bog ne bi hteo Deruni Babi ispuniti“). Narod se ispomagao sujeverjem i praznoverjem. *Acta Medica Medianae* 2007; 46(1):23-24.

Ključne reči: narodni vidari, Deruni Baba, sujeverje, praznoverje

Medicinski fakultet u Nišu

Kontakt: Miško Živić
Medicinski fakultet
Bulevar dr Zorana Đinđića 81
18000 Niš, Srbija

Bolesti bile na pretek u davnim vremenima. Nigde nije bilo lekarske pomoći. Čovek pomagao sam sebi ili bližnjem svome koliko je znao i umeo. Tako nastala narodna medicina. Nije svako mogao biti narodni vidar. Posao i veštine se pre-nosile sa kolena na koleno u krugu porodice (1,2,3).

Oni razni bili: berberi, vračari, bajalnici, hodže, sveštenici, kaluđeri, travari, ranari, hećimi... (4,5,6,7), a ponekad i vladar (8). I svakojaki: „... često i razne skitnice, varalice... koji su dolazili na sajmove, vašare, pijace i crkvene slave...“ (9).

Država bila bez lekara i apotekara.

Berberi bili prvi ljudi, traženi od naroda i uvažavani od vlasti.

Dr J. Šafarik piše 23. marta 1867. godine ministru unutrašnjih dela:

„... prisustvovao sam pri ispitima, koje je držao sa berberskim majstorima i kalfama, gosp. Dr Aćim Medović, iz osnovnih znanja male hirurgije ... opštem poznavanjem čovečijeg tela, veština praviti zavoje i nauka o povredama tela i o prvom pomaganju hirurgičnom pri ovim... da se sprema od naših berbera dobri hirurgični pomoćnici...“ (2).

Oni „puštaju krv rogovima, čarkovima i pijavicama; vade zube; trljaju, mažu i kupaju; vrše manje hirurške operacije a često se mešaju i u sve druge lekarske poslove...“ (4).

Načelnik saniteta Vrhovne komande šalje telegram vojnom ministru 1876. godine:

„ Pošto se po etapnim bolnicama ne može postaviti potpuno propisano osoblje, to se g. Ministar učtivo umoljava da izvoli narediti da se po istima postavi po jedan bolničar stajaće vojske i po jedan berberin“ (10).

Laza K. Lazarević, sanitetski major, podneo je izveštaj načelniku saniteta Vrhovne komande 1885. godine:

„... obišao sam sve kuće u kojima su bolnice i koje su određene za bolnice. Našao sam 753 kreveta nameštena u varoši. Kasarne su još prazne. Velika se namešta od juče. Pri smeštaju ranjenika moram je svakako krečiti i prati ... naredio sam da se iz varoši i varošice, koje idu u ovu teritorijalnu komandu, svi berberi upute u veliku rezervnu nišku bolnicu pošto nema ni jednog pravog bolničara... naredio nam da se postave šiljboci pred bolnicama...(10).

Suština arhaične magijske etnomedicine i etnofarmacije sastoji se u lečenju bakanjem, molitvenim biljkama i ritualnim radnjama.

Vračar, bajalnik ili basadžija bajao je raznim travama ali je najvažniji bio bosiljak.

Pre bakanja se očita molitva.

Bajalnik drži krst u ruci ili ga da bolesniku da ga drži.

Odlomak iz jedne pesme stalno se ponavlja:

„Ja vi bajem da razbajem, ja oturam da rasturim, drvo, kamen da rasturim, i (toga i toga) da izbavim. Ustu, ustupete, natrag se vrnete“ (5).

Narodnih vidara u Nišu na pretek.

Svaki ima svoju „specijalnost“.

Berberin Salča pušta krv pomoću pijavica kod glavobolje i stavlja lončice na stomak i čaše na leđa i grudi kod nazeba. Berberin Hadži Steva zaustavlja krvarenje iz nosa ušmrkavanjem praška nepoznatog sastava. Čelava Marija leči kraste na glavi melemom od čađi i svinjske masti. „Doktor“ Stanko namešta iščašene zglobove i slomljene kosti. Furundžija Mika leči zauške kod dece lepljenjem zapisa od plave hartije na vratu. „Doktor“ Žika vida sve bolesti, posebno venerične, raznim travama.(11)

Daleko najpoznatiji bio je Deruni Baba.

Božiji ugodnik po Muhamedovim zakonima:

„... nije bilo molbe koju Bog ne bi hteo Deruni Babi ispuniti... bio je tako lekovite ruke da je mogao izvidati od svake bolesti...“(12).

U predanju je ostalo da je Mahmud paši, zapovedniku Niškog pašaluka, predvideo dan smrti (2).

Njegov grob kraj gradskih beogradskih vrata porušen je 1883. godine.

Ko u Srbiji nije čuo za Ćiru Manu i njenog sina Hećim Tomu, koji je lečio Miloša Obrenovića 1807. godine od sedamnaest rana zadobijenih prilikom juriša na Užice.

Mnogima je pomagao i u prvom i drugom srpskom ustanku (4,13).

Kada se radi o sujeverju ni knez Miloš nije po strani.

Kada je sin Milan bio bolestan 1834. godine naredio je sudovima „da nezadržano naredbu učine da se svi apsenici što ih god u državi našoj ima, makar što oni sagrešili i makar pod kakvim ispitom bili, sasvim iz apsa odpuste ... i da im se kaže da se oni apsa zato oslobađaju, što je voljubljeni sin moj Milan opasno bolestan, pa sad oslobođeni da se mole Bogu za njegovo isceljenje...” (4,13).

Vuk Karadžić zapisao:

„... kod Srba, kad se koje razboli ... slabo traže lekara, nego popa ili kaluđera da mu čita molitvu, malu ili veliku. Mala se molitva čitala od

glave, od groznice i od drugij kojekakvih malijeh bolesti; a velika kad čovek nije pri sebi, nego bunca i plaši se ...” (2).

Sveti Roman Đuniški lečio je brojne bolesti molitvama:

„... bdenjem, postom i neprestanom molitvom ugodio je Bogu i dobio vlast ga izgoni đavolje i duhove tame iz Božijih ljudi... neka se raduje Srpska zemlja i Niška eparhija...” (14).

A bolesti cvetale: tropljike (tuberkuloza), bopke (mrase i šarlah), srčanice (srdobolja), golema bolest (trbušni tifus) i triletnice (malaria). I neke druge.

Lekovi bili raznovrsni: kičići, luk, zumbul, kupus, strugotine od jelenskog roda, rakija, beli pelin, kantarion i drugi. I ponekad mokrađa (10, 15).

Milosav Zdravković piše knezu Milošu:

„... čujemo da ima tuna u Kragujevcu sercokolja, no molimo da biste zapojili Gospodara Milana sa jednim vilčanom od jarca mokraće, neka popije, to je utoka tome, no je ono vrlo gorko, ali za ovom malo rakije da poplače usta i da popije...” (15)

Živeo narod u praznoverju i sujeverju.

Takva vremena bila!

Literatura

1. Živić S R. Velikani niške medicine. Niš: Prosveta; 1997.
2. Živić S R. Zapis i čudesnom apotekaru. Niš: Prosveta; 2000.
3. Živić S R. Knjiga o bolnici. Niš: Prosveta; 2002.
4. Đorđević T. Medicinske prilike za vreme prve vladavine Kneza Miloša Obrenovića (1815-1839). Beograd: Ministarstvo narodnog zdravlja; 1921.
5. Sotirov S. Vradžbine kao oblik primitivne etnomedicine u niškom kraju. U: Enciklopedija Niša (zdravstvo, dečja zaštita, socijalna zaštita). Niš: Gradina: 1996. str. 26-7.
6. Stamenković \. 100 godina farmacija u Nišu, 1878-1978. Niš: Udružene apoteke „Niš,“; 1978.
7. Stupar D. Vojna farmacija Srbije u XIX veku. Beograd: Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije; 1977.
8. Mojsilović M. Apotekarstvo u Čačku. Čačak: Organizacija udruženog rada Apoteke „Dr Dragiša Mišović“; 1976.
9. Stanojević V. Početak stvaranja srpskog lekarskog kadra. U: Spomenica 1872-1972. Beograd: Srpsko lekarsko društvo; 1972. str.1-5.
10. Stanojević V. Istorija srpskog vojnog saniteta. Beograd: Vojno izdavački i Novinski centar; 1992.
11. Žorić V. Hećimi. U: Enciklopedija Niša (zdravstvo, dečja zaštita, socijalna zaštita). Niš: Gradina; 1996.str.220
12. Miličević ĐM. Kraljevina Srbija. Novi krajevi. Beograd: Kraljevska srpska državna štamparija; 1884.
13. Marjanović V. zdravstvena kultura Kragujevca u XIX veku. Kragujevac: OOUR " Farmacija-Kragujevac"; 1979.
14. Bogdanović J. Sanitet i bolnica u Nišu od oslobođenja do danas. Niški novi list od 28. juna 1937.
15. Živić M, Živić M. Isceljiteljska moć Svetog Romana. Acta Medica Mediana 2006; 4:41-2.
16. Paligorić TM. Ekonomska kultura istorija Niša. Prvi deo: Niš do Svetskog rata. Niš: Gutenberg; 1937.
17. Pavlović S. Stogodišnji razvoj bolničke službe Niša i okoline. Acta Medica Medianae 1983;3:133-51.
18. Milovanović B. Hronika Niške bolnice. Niš; 1962 (neobjavljeni rukopis).

POPULAR HEALERS

Misko Zivic, Sasa Zivic and Misa Zivic

Popular medicine appeared in ancient times. The skills of a popular healer were passed generation to generation. They were people of all kinds: barbers, witch doctors, fortunetellers, Moslem priests, clergymen, monks, herb gatherers and wound healers. Even the rulers "healed" others when there was a serious wound to heal. The most popular one in Nis was Deruni Baba ("there was no prayer that God would not fulfill to Deruni Baba"). The people were helping each other with superstition. *Acta Medica Mediana 2007;46(1):23-24.*

Key words: popular healers, Deruni Baba, superstition